

30.3.2023

EOAK/1545/2023

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset eräissä eduskuntavaalien ennakoäänestyspaikoissa Raisiossa, Turussa, Kaarinassa, Paimiossa ja Salossa.

Tarkastusten aika: torstai 23.3.2023

Tarkastusten toimittajat eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta:

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Päivi Lahtinen
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
Notaari Sanna-Kaisa Frantti

1 TARKASTUKSISTA JA NIIDEN TAVOITTEISTA

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin määräsi kolme kanslian virkamiestä suorittamaan ennalta ilmoittamattomia tarkastuksia eduskuntavaalien 2023 satunnaisesti valituissa ennakoäänestyspaikoissa.

Tarkastusten tavoitteena oli selvittää äänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman toimivuutta vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Yksi tarkastuksen toimittajista liikkui pyörätuolilla.

Eduskunnan oikeusasiamies on osa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD) 33 artiklan 2 kohdan mukaista kansallista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.

YK:n vammaissopimuksen 29 artiklassa taataan vammaisille henkilöille yhdenvertaiset oikeudet osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään.

2 TARKASTUSHAVAINNOT

Raision kaupunki:
Kauppakeskus Mylly, Myllynkatu 1

Äänestyspaikkana oli tyhjä liikeyhteisö kauppakeskus Myllyssä. Äänestyspaikka sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien päässä vilkkaan Turun kehätien vieressä ja sinne on helppo päästä myös omalla kuluneuvolla ja pysäköintitilaa on runsaasti. Vaalitoimitsijoiden mukaan

kauppakeskus oli ollut ennakkoäänestyspaikka myös aiemmin, mutta äänestyspaikan sijainti kauppakeskuksen sisällä oli vaihdellut. Äänestäjät olivat kehuneet kauppakeskusta äänestyspaikkana hyväksi ja myös pitkää aukioloaikaa pidettiin hyvänä. Kauppakeskus on esteetön ja siellä on helppo kulkea myös apuvälineitä käyttäen.

Kuva 1. Opasteäänestyspaikalle infon vieressä

Tarkastajien havainnon mukaan opasteet äänestyspaikalle olivat pieniä (A4 -kokoisia) ja melko huomaamattomia. Opasteita oli ulko-oven vieressä, infopisteellä ja äänestyspaikan lähellä. Vaalitoimitsijoilta saadun tiedon mukaan kauppakeskus ei anna lupaa sijoittaa suurempia ja näkyvämpiä opasteita.

Äänestyspaikka oli väljä ja rauhallinen, vaalitoimitsijoiden mukaan kauppakeskuksen kuulutukset eivät kuulu äänestystilaan häiritsevästi. Äänestäjien oli mahdollista jonottaa äänestyspaikan ulkopuolella kauppakeskuksen käytävässä. Vaalitoimitsijat kertoivat, että äänestysajan päättyessä, jono katkaistaan ja kaikki siihen mennessä äänestämään saapuneet saavat äänestää. Kauppakeskuksen käytävällä oli muutaman metrin päässä tuoliryhmä, jossa mahdollisesti osa äänestäjistä voisi odottaa vuoroaan. Tämän vuoksi kaikki äänestämään saapuneet eivät välttämättä ole helposti havaittavissa äänestyspaikan ovensuusta.

Äänestyspaikassa oli kaksi äänestyskoppia, joista toinen oli esteetön ja soveltui pyörätuolia ja muita liikkumisen apuvälineitä käyttävälle henkilölle. Esteetön äänestyskoppi oli merkitty selkeästi. Äänestyskopissa oli vaaliluettelot, suurennuslasit sekä lisävalo esteettömässä äänestyskopissa. Äänestyskopit oli sijoitettu tilaan selkeästi ja väljästi

ja takasivat hyvin vaalisalaisuuden säilymisen. Äänestystila oli valoisa ja molemmissa äänestyskopeissa oli riittävä valaistus. Tarkastajilla oli käytettävissään mobiililaitteelle asennettu valaistusmittari. Valaistusmittaria käytettiin silmämääräisen havainnoinnin tukena.

Äänestystilassa oli tarjolla ainoastaan yksi tuoli levähdyspaikaksi ja toinen tuoli oli mahdollista antaa yhden vaalitoimitsijan pisteeltä.

Havaintojen mukaan vaalitoimitsijoita oli neljä. Vaalitoimitsijoilla oli pienet rintamerkit merkkinä siitä, että he toimivat vaalitoimitsijoina. Vaalitoimitsijoiden mukaan heidän oli mahdollista pitää taukoja vuoronsa aikana.

Vaalitoimitsijat kertoivat tarvittaessa avustavansa apua pyytäviä hen-

kilöitä ja myös oman avustajan käyttäminen oli mahdollista. Avustamisesta tehdään merkintä pöytäkirjaan. Äänestyspaikassa oli käytävissä suurennuslaseja.

Vaalitoimitsijoiden mukaan äänestäjiä palveltiin pääasiassa suomeksi mutta myös ruotsiksi. Kommunikoinnissa ei ole koettu olevan ongelmia.

Äänestyspaikassa oli huomioitu terveysturvallisuus kiinnittämällä lattiaan merkit jonotuksen ohjaamiseksi riittävin turvavälein, läpinäkyvät pleksit vaalitoimitsijoiden suojana ja tarjolla oli käsidesiä ja myös maskeja. Tila oli riittävän väljä turvavälien pitämiseen.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että heille oli järjestetty koulutusta ja he olivat saaneet oikeusministeriön ohjeet. Koulutuksessa oli käsitelty myös esteettömyyttä. Vaalitoimitsijoiden mukaan koulutus oli riittävä.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että äänestystarvikkeet säilytetään yön yli lukitussa varastossa. Annetut äänet kerättiin avoimiin muovilaatikoihin ja äänestyksen päätteeksi kaupungin työntekijä tulee hakemaan laatikot kaupungintalon kassakaappiin. Laatikoita ei lukittu erikseen eikä niissä ollut kansia päällä.

Turun kaupunki

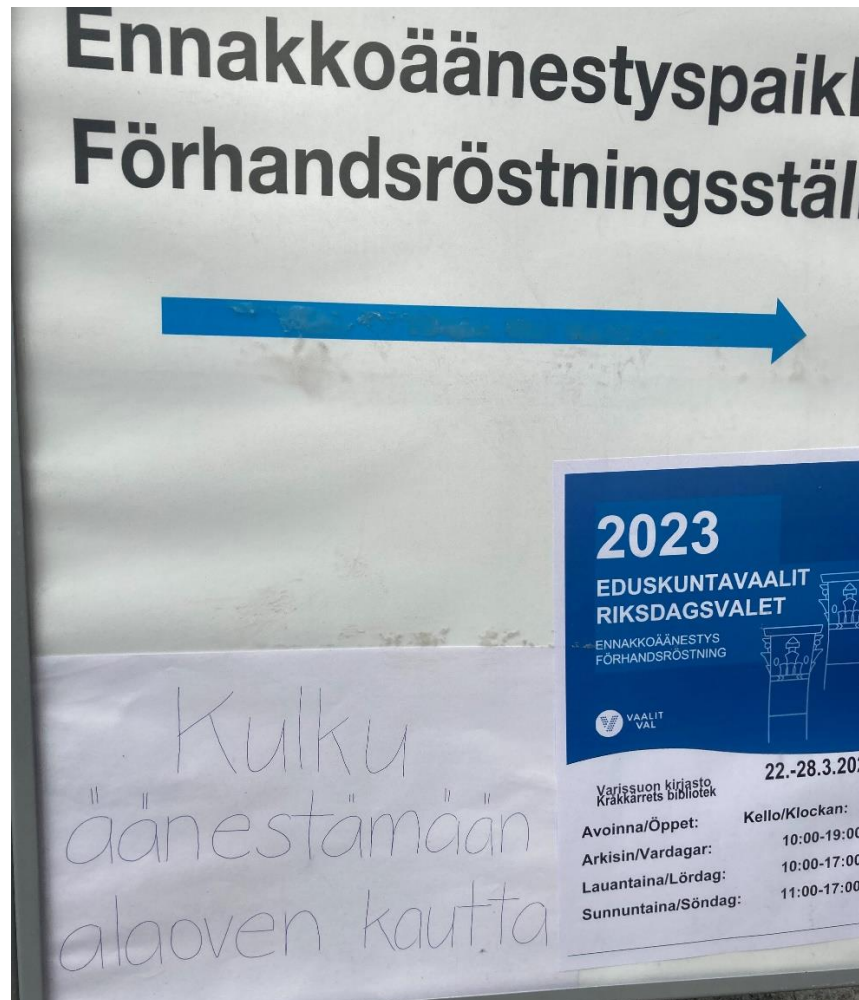
Varissuon kirjasto, Nisse Kavon katu 3

Ennakkoäänestyspaikkana oli Varissuon kirjaston alakerrassa oleva tila. Varissuon kirjasto oli äänestysajankohtana parhaillaan remontissa, eikä sen ovi ollut auki. Turun kaupungin nettisivuilla ei ollut erikseen kerrottu ennakkoäänestyspaikkoja, vaan ainoastaan linkki yleiselle vaalit.fi -verkkosivulle, josta tieto löytyi. Tarkastajien havaintojen mukaan ennakkoäänestyspaikkaa olisi kuvailut paremmin jokin muu nimitys tai lisämäärittely kuin pelkkä Varissuon kirjasto erityisesti nyt kun kirjasto oli pidempiaikaisesti suljettuna. Vaalitoimitsijat kertoivat, että myös äänestäjät ovat antaneet palautetta ennakkoäänestyspaikan sijainnista, nyt ja myös aiemmissä äänestyksissä. Vaalitoimitsijoiden mukaan äänestys oli nyt kolmatta kertaa samassa paikassa.

Äänestyspaikka on hyvin saavutettavissa julkisella liikenteellä. Viereissä on liikekeskus ja paikka sijaitsee asuinlähiön keskellä. Äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä todettiin olevan niukasti parkkipaikkoja ja invapysäköintipaikkoja havaittiin ainoastaan yksi.

Äänestyspaikka oli huonosti saavutettavissa apuvälineitä käyttäville. Yläkerrassa olevan kirjaston luota äänestyspaikalle johtivat suhteellisen jyrkät betoniporaat sekä hiekkapäällysteinen alamäkeen johtava kevyen liikenteen väylä. Kirjaston ollessa edellisten vaalien aikaan auki, äänestäjien oli mahdollista käyttää myös kirjastossa olevaa his-

siä siirtyäkseen alakertaan, mutta tällä kerralla se ei ollut käytettävissä kirjaston remontin vuoksi.

Kuva 2. Opaste äänestyspaikalle ulkona

Kirjaston ovella oli opaste, jossa kerrottiin äänestyspaikan sijainti alakerrassa. Ulkona oli äänestyspaikalle johtavia opasteita. Opasteisiin oli lisätty jälkikäteen kynällä tarkennus äänestyspaikan sijainnista alakerrassa. Tarkastajien havaintojen mukaan opasteita olisi voinut olla enemmänkin ja erityisesti äänestyspaikan tarkempi sijainti alakerrassa olisi saanut näkyä selkeämmin.

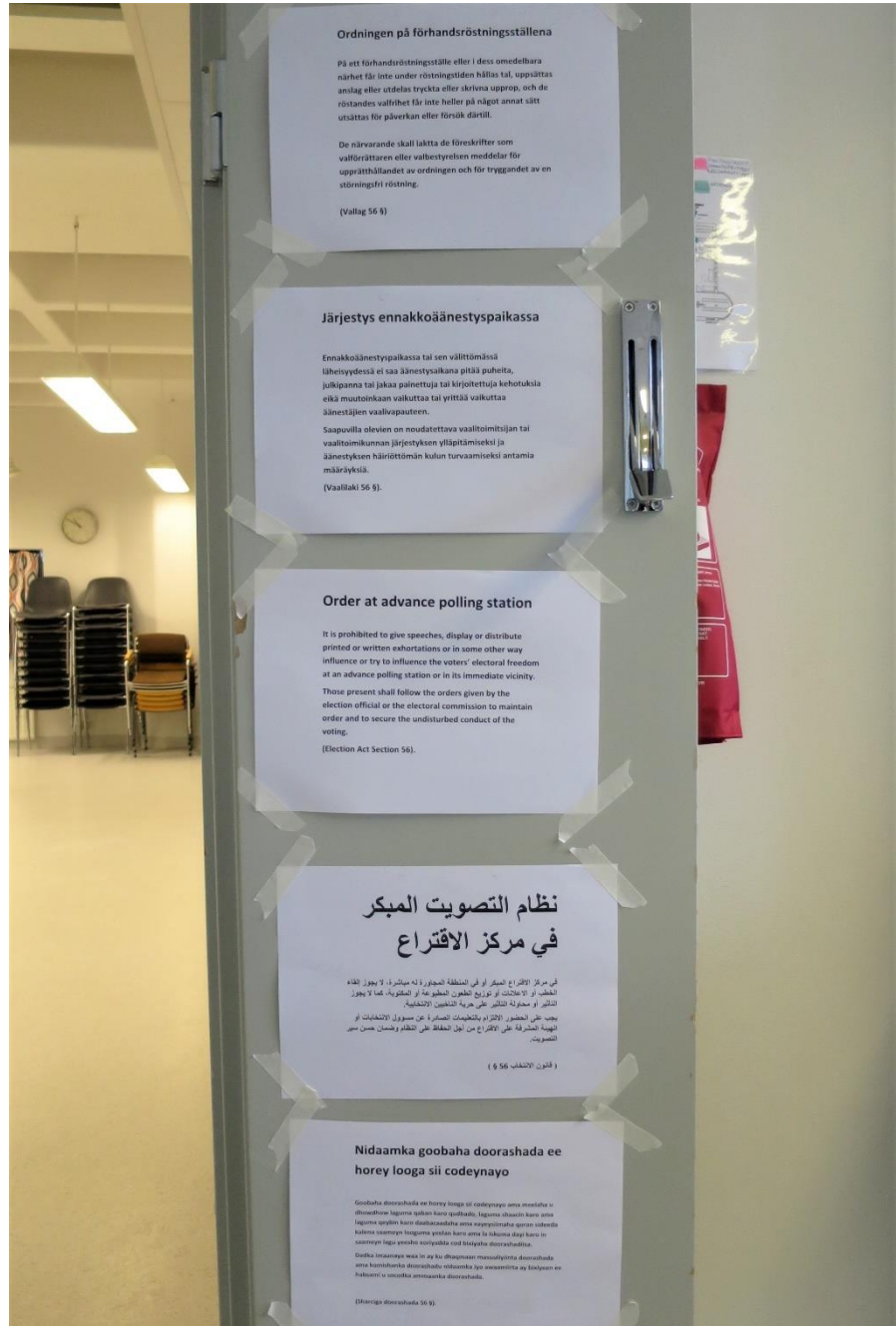
Invapysäköintipaikalta johti esteetön reitti äänestyspaikan ovelle, mutta äänestyspaikan ulko-oven edessä oli noin 8,5 cm korkea kynnyks. Koska kynnyks oli vielä liukas, ovesta ei päässyt omatoimisesti sisään pyörätuolilla. Vahtimestarin mukaan he auttavat tarvittaessa apuvälineiden käyttäjiä ulko-oven kanssa. Muilta osin äänestyspaikka oli esteetön.

Kuva 3. Ulko-oven kynnys oli korkea

Äänestyspaikkana oli suuri erillinen huone, jossa ei ollut samaan aikaan muuta toimintaa. Huone oli rauhallinen. Äänestyspaikassa oli kaksi äänestyskoppia, joista toinen oli esteetön ja soveltui pyörätuolia ja muita liikkumisen apuvälineitä käyttävälle henkilölle. Esteetöntä äänestyskoppia ei ollut erikseen merkitty. Äänestyskopeissa oli vaaliluettelot. Äänestyskopit oli sijoitettu tilaan selkeästi ja väljästi ja takasivat hyvin vaalisalaisuuden säilymisen. Esteettömässä äänestyskopissa ei ollut lisävalaistusta ja valaistusmittarin mukaan valaistus ei ollut riittävä. Tästä havainnosta kerrottiin vaalitoimitsijoille ja he lupasivat järjestää lisävalon. Äänestystilassa oli tarjolla tuoleja levähdyspaikaksi.

Vaalitoimitsijoilla oli selkeät liivit, joista heidät oli helppo tunnistaa vaalitoimitsijoiksi. Vaalitoimitsijoiden mukaan heidän oli mahdollista pitää taukoja vuoronsa aikana.

Kuva 4. Ohjeet äänestyspaikan ulkopuolella

Äänestyspaikan ulkopuolella oli ohjeet suomen ja ruotsin lisäksi englannin, arabian ja somalin kielellä. Vaalitoimitsijoiden mukaan äänestyspaikassa korostui muiden kuin kansalliskielten osaaminen ja he kertoivat laittaneensa palautetta keskusvaalilautakunnalle kielitaitoisista vaalihenkilöistä, erityisesti kielistä mainittiin arabia, somalia ja albania. Vaalitoimitsijoiden mukaan äänestäjiä voitiin palvella suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja tarkastushetkellä myös venäjäksi.

Vaalitoimitsijat kertoivat tarvittaessa avustavansa apua pyytäviä henkilöitä ja myös oman avustajan käyttäminen oli mahdollista. Avusta-

misesta tehdään merkintä pöytäkirjaan. Äänestyspaikassa oli käytävissä suurennuslaseja.

Äänestyspaikassa oli huomioitu terveysturvallisuus läpinäkyvillä plekseillä vaalitoimitsijoiden suojana ja tarjolla oli käsidesiä. Tila oli riittävän väljä turvavälien pitämiseen.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että heille oli järjestetty koulutusta ja he olivat saaneet oikeusministeriön ohjeet. Vaalitoimitsijoiden mukaan koulutus oli riittävä.

Valmiit äänestyskuoret tiputettiin vaaliurnaan, joka oli sinetöity. Vaaliurna ja tarvikkeet säilytettiin yön yli lukitussa paikassa.

Kaarinan kaupunki **Kaarina-talo, Lautakunnankatu 1**

Ennakoäänestyspaikkana oli Kaarina-talo, jossa sijaitsee mm. Kaarinan kirjasto. Äänestyspaikka on hyvin saavutettavissa ja keskeisellä paikalla kaupungin keskustassa. Äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä oli parkkipaikkoja ja myös invapysäköintipaikkoja, joista oli esteetön reitti äänestyspaikkaan. Äänestyspaikan ulkopuolella oli opasteet äänestyspaikalle.

Kuva 5. Opaste äänestyspaikalle ulkona

Kaarina-talo on noin 5 vuotta vanha ja se on rakennuksena esteetön.

Äänestyspaikkana oli suuri erillinen huone, jossa ei ollut samaan aikaan muuta toimintaa. Tila oli rauhallinen ja siellä oli riittävästi äänes-

tyskoppeja, joista yksi oli esteetön ja soveltui pyörätuolia ja muita liikumisen apuvälineitä käyttävälle henkilölle. Äänestyskopeissa oli vaaliluettelot. Äänestyskopit oli sijoitettu tilaan selkeästi ja väljästi ja takasivat hyvin vaalisalaisuuden säilymisen. Äänestystilan valaistus oli hyvä. Äänestyspaikassa oli tarjolla suurennuslaseja. Äänestystilassa oli tuoleja, joita oli mahdollisuus ottaa käyttöön levähdyspaikaksi.

Vaalitoimitsijoiden mukaan kaikki äänestysajan päättymiseen mennessä paikalle tulleet henkilöt saavat äänestää. Äänestyshuoneen ulkopuolella oleva tila on osa kirjastoa ja sillä tavalla monitahoinen, että saattaa vaatia vaalitoimitsijoilta erillistä huolellisuutta huomioida, koska henkilöt ovat saapuneet äänestämään ja odottamassa äänestys-huoneen ulkopuolella vuoroaan.

Vaalitoimitsijoilla oli selkeät liivit, joista heidät oli helppo tunnistaa vaalitoimitsijoiksi. Vaalitoimitsijoiden mukaan heidän oli mahdollista pitää taukoja vuoronsa aikana.

Vaalitoimitsijat kertoivat tarvittaessa avustavansa apua pyytäviä henkilöitä ja myös oman avustajan käyttäminen oli mahdollista. Avustamisesta tehdään merkintä pöytäkirjaan.

Äänestyspaikassa oli huomioitu terveysturvallisuus läpinäkyvillä plekseillä vaalitoimitsijoiden suojana, tarjolla oli käsidesiä ja pintoja pyyhittiin. Tila oli riittävän väljä turvavälien pitämiseen.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että heille oli järjestetty koulutus ja he olivat saaneet oikeusministeriön ohjeet. Vaalitoimitsijoiden mukaan koulutus oli riittävä.

Valmiit äänestyskuoret tiputettiin muovilaatikoihin, jotka kuljetettiin äänestyspäivän päätteeksi kaupungintalolle. Muovilaatikot eivät olleet lukittuja eikä niissä ollut kansia päällä.

Kaarinan kaupunki

Piikkiön Pontela, Pontelanmäki 5, Piikkiö

Ennakoäänestyspaikkana oli Kaarinan Piikkiössä sijaitseva Pontela. Rakennus sijaitsi mäen päällä, jonne johti hiekkatie ja myös piha-alue oli hiekkaa. Tarkastajien havainnon mukaan apuvälineitä käyttävän on vaikea saapua rakennuksen luokse ilman autoa. Pihassa ei ollut merkittävä invapysäköintipaikkaa, mutta parkkitilaa oli runsaasti. Kulkua pysäköintipaikalta sisälle oli helpotettu mm. luiskalla, mutta reittiä ei voida pitää täysin esteettömänä. Rakennuksen ulko-ovi oli raskas apuvälineitä käyttävälle ja kynnykset olivat korkeat (1. kynnys noin 4 cm, 2. kynnys noin 3 cm).

Kuva 6. Sisälle johtaneet kynnykset ja raskas ovi

Äänestyspaikkana oli suuri rauhallinen huone, jossa ei ollut samaan aikaan muuta toimintaa. Äänestystapahtumaa oli rauhoitettu ohjaamalla äänestäjiä poistumaan eri ovesta. Äänestyspaikassa oli 3 äänestyskoppia, joista yksi oli esteetön ja soveltui pyörätuolia ja muita liikkumisen apuvälineitä käyttävälle henkilölle. Äänestyskopeissa oli vaaliluettelot. Äänestyskopit oli sijoitettu huoneeseen väljästi, mutta äänestyskoppien sijoittelu olisi voinut ollut mahdollista tehdä paremmin vaalisalaisuuden säilymisen näkökulmasta. Esteetön äänestyskoppi oli sijoitettu varsin lähellä huoneen oviaukkoa. Keskimmäisen äänestyskopin takaa oli mahdollinen kulkureitti kolmannen äänestyskopin luokse.

Havaintojen mukaan äänestystilan valaistus ei ollut riittävä ja tarkastajat keskustelivat asiasta vaalitoimitsijoiden kanssa. Äänestyspaikassa oli tarjolla suurennuslaseja. Äänestystilassa oli tuoleja, joita oli mahdollisuus ottaa käyttöön levähdyspaikaksi.

Vaalitoimitsijoiden mukaan kaikki äänestysajan päättymiseen mennessä paikalle tulleet henkilöt saavat äänestää. Rakennuksessa oli sähkölukko, joka sulkeutui äänestysajan päättyessä, mutta sisäpuolella oli runsaasti tilaa, jossa oli mahdollista odottaa äänestysvuoroa.

Havaintojen mukaan vaalitoimitsijoita oli 3. Vaalitoimitsijoilla oli selkeät liivit, joista heidät oli helppo tunnistaa vaalitoimitsijoiksi. Vaalitoimitsijoiden mukaan heidän oli mahdollista pitää taukoja vuoronsa aikana.

Vaalitoimitsijat kertoivat tarvittaessa avustavansa apua pyytäviä henkilöitä ja myös oman avustajan käyttäminen oli mahdollista. Avusta-

misesta tehdään merkintä pöytäkirjaan.

Äänestyspaikassa oli huomioitu terveysturvallisuus siten, että tarjolla oli käsidesiä. Tila oli riittävän väljä turvavälien pitämiseen.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että heille oli järjestetty koulutus ja he olivat saaneet oikeusministeriön ohjeet. Vaalitoimitsijoiden mukaan koulutus oli riittävä.

Valmiit äänestyskuoret tiputettiin muovilaatikoihin, jotka kuljetettiin äänestyspäivän päätteeksi kaupungintalolle. Muovilaatikot eivät olleet lukittuja eikä niissä ollut kansia päällä.

Paimion kaupunki

Paimion kaupungintalo, Vistantie 18

Ennakoäänestyspaikkana oli Paimion kaupungintalo, joka sijaitsee samassa rakennuksessa Paimion kirjaston kanssa. Äänestyspaikka oli tosiasiaa kirjaston edessä aulatilassa ja siten Paimion kirjasto olisi saattanut kuvata äänestyspaikkaa nimenä paremmin. Rakennus oli myös ulkoapäin nimetty näkyvimmin kirjastoksi.

Rakennus sijaitsee Paimion keskustassa keskeisellä sijainnilla. Rakennuksen pihassa on pysäköintipaikkoja ja myös invapysäköintipaikkoja. Kulku pysäköintipaikalta sisälle oli esteetön.

Äänestyspaikkana oli kirjaston edessä sijaitseva aulatila. Tila oli pienenkö ja jonkin verran rauhaton kun samasta tilasta kuljettiin kirjastoon. Myöskään jonotukselle ei tilassa ollut paljoa tilaa. Äänestyskopit oli sijoitettu huoneeseen ahtaasti siten että vaalisalaisuuden säilyminen saattoi heikentyä. Tilan ongelmallisuuden vuoksi, äänestyskoppien sijoittelu kyseiseen tilaan ei välttämättä olisi ollut mahdollista paremmin. Vaalitoimitsijoiden mukaan he olivat saaneet palautetta äänestyskoppien sijoittelusta samana aamuna. Saadun palautteen mukaan ruuhkaisessa äänestystilanteessa vuoroaan odottavien äänestäjien jono oli mennyt liian lähelle äänestyskoppeja. Vaalitoimitsijoiden mukaan asiaan kiinnitetään jatkossa paremmin huomiota.

Kuva 7. Esteetön äänestyskoppi oli kapea

Äänestyspaikassa oli 4 äänestyskoppia, joista yksi oli esteetön ja soveltui kapeutensa vuoksi huonosti pyörätuolia ja muita liikkumisen apuvälineitä käyttävälle henkilölle. Esteettömän äänestyskopin leveys oli vain 74 cm. Toiset äänestyskopit olivat varsin leveitä (127 cm), mutta kirjoitustaso oli korkealla (102 cm) esimerkiksi pyörätuolia käyttävälle. Äänestyskopeissa oli vaaliluettelot.

Tarkastajien havaintojen mukaan äänestystilan valaistus ei ollut riittävä ja asiasta keskusteltiin vaalitoimitsijoiden kanssa. Äänestyspaikassa oli tarjolla suurennuslaseja. Äänestystilassa oli tuoleja, joita oli mahdollisuus ottaa käyttöön levähdyspaikaksi.

Vaalitoimitsijoiden mukaan kaikki äänestysajan päättymiseen mennessä paikalle tulleet henkilöt saavat äänestää. Rakennuksessa oli sähkölukko, joka sulkeutui äänestysajan päättyessä, mutta sisäpuolella oli tilaa, jossa oli mahdollista odottaa äänestysvuoroa.

Vaalitoimitsijoilla oli pienet laput, joista heidät erotti vaalitoimitsijoiksi. Vaalitoimitsijoiden mukaan heidän oli mahdollista pitää taukoja vuoronsa aikana.

Vaalitoimitsijat kertoivat tarvittaessa avustavansa apua pyytäviä henkilöitä ja myös oman avustajan käyttäminen oli mahdollista. Avustamisesta tehdään merkintä pöytäkirjaan.

Äänestyspaikassa oli huomioitu terveysturvallisuus siten, että tarjolla oli käsidesiä ja pleksit vaalitoimitsijoiden suojana.

Vaalitoimitsijat kertoivat, että heille oli järjestetty koulutus ja he olivat saaneet oikeusministeriön ohjeet. Vaalitoimitsijoiden mukaan koulutus oli riittävä.

Paimiolaisten henkilöiden valmiit äänestyskuoret tiputettiin vaaliuurna. Muiden kuntien äänestäjien kuoret laskettiin ja laitettiin postin muovilaatikkoon. Muovilaatikat eivät olleet lukittuja eikä niissä ollut kansia. Vaaliurna ja tarvikkeet säilytettiin yön yli lukitussa paikassa.

Kuva 8. Vaaliurna

Salon kaupunki

Vaalibussi (ei esteetön), Muurlan keskusta, M-Marketin piha, Muurlantie 382

Ennakköäänestyspaikkana oli Salon alueella kiertävä vaalibussi, joka

on muina aikoina kirjastoauto. Kirjasto ei ollut äänestysaikana käytössä. Vaalibussi oli parkkeerattu Muurlan keskustassa M-Marketin pihaan. Pihassa oli parkkitilaa.

Jo etukäteen oli ilmoitettu, että vaalibussi ei ole esteetön. Bussiin johti jyrkät portaat. Portaiden vieressä oli tukeva kaide, josta oli mahdollista ottaa tukea noustakseen kyytiin.

Kuva 9. Vaalibussi

Vaalibussissa oli sisällä yksi, hyvin valoisa äänestyskoppi, jossa oli ehdokaslista. Toisessa päässä bussia oli kaksi vaalitoimitsijaa, joilla oli omat työskentelypisteet. Äänestyslipuke luovutettiin äänestäjälle bussiin ulkopuolella, jonka jälkeen vaalitoimitsija antoi luvan mennä bussiin sisälle. Seuraavalle äänestäjälle annettiin lupa tulla sisälle vasta kun ulkona oleva vaalitoimitsija havaitsi edellisen tulleen pois äänestyskopista ja sisälle bussiin päästettiin korkeintaan kaksi äänestäjää kerrallaan. Järjestely oli hyvä vaalisalaisuuden säilyttämisen näkökulmasta.

Kuva 10. Äänestyskoppi vaalibussissa

Vaalitoimitsijat kertoivat, että siihen mennessä kaikki halukkaat äänestäjät olivat päässeet bussiin ja tarvittaessa heitä oli autettu. Kertaan ei ollut tarkoitus kääntyä pois, vaan käytävissä oli kirjoitus-alusta, jos äänestämään tullut henkilö ei olisi päässyt sisälle bussiin ja äänestäminen olisi pitänyt suorittaa ulkona. Tätä järjestelyä ei ollut kuitenkaan jouduttu käyttämään.

Äänestäjät olivat antaneet vaalibussista hyvää palautetta ja myös pihalla haastateltu äänestäjä piti sitä hyvänä. Huonolla säällä äänestäjiltä oli tullut aiemmissa vaaleissa negatiivista palautetta siitä, että äänestysvuoroa joutui odottamaan ulkona.

Vaalitoimitsijoiden mukaan isojen ehdokaslistojen käsittely pienissä tiloissa on hankalaa. Heidän mukaansa aiemmin käytössä olleet ehdokaskirjat olivat kooltaan ja käytettävyydeltään paremmat.

Vaalimateriaalit säilytettiin lukitussa autossa, joka säilytetään öisin lukitussa autotallissa. Äänestyskuoret kuljetaan päivän päätteeksi kaupungintalolle.

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yleisiä havaintoja

Osassa ennakoäänestyspaikoissa oli vaaliurnat, joihin äänestäjä saattoi panna lähetekuoren. Tätä voidaan pitää hyvänä käytäntönä, jolla voidaan lisätä äänestäjien luottamusta äänestyslipun perillemenoon. Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan ennakoäänestyspaikan kalusteisiin kuuluu kannellinen suljettava laatikko tai

vaaliurna, johon valmiit lähetekuoret laitetaan. Vaaliurnan käyttö myös yleisessä ennakköäänestyspaikassa on suositeltavaa. Urna luonnollisesti avataan viimeistään silloin kun kuoria aletaan toimittaa ennakköäänestyspaikasta keskusvaalilautakunnille. Urnan käyttäminen saattaa kuitenkin lisätä äänestäjien luottamusta ennakköäänestystä kohtaan, vaikkakin äänestäjille on syytä painottaa, että ennakköäänestyksessä suljettu vaalikuori toimii vaaliurnana. Lähetekuoren voi pudottaa urnaan joko vaalitoimitsija tai äänestäjä. Siitä, käytetäänkö vaaliurnaa ennakköäänestyspaikassa, sopivat keskusvaalilautakunta ja vaalitoimitsijat yhdessä. Jos urnaa ei käytetä, tulisi valmiit lähetekuoret laittaa muuhun vastaavaan, päältä suljettavaan laatikkoon.

Äänestyspaikoissa oli kiinnitetty huomiota terveysturvallisuuteen siten, että äänestäjille oli tarjolla käsidesiä kaikissa paikoissa. Monessa paikassa oli asennettu pleksit vaalitoimitsijoiden suojaamiseksi. Vaalitoimitsijat kertoivat pyyhkivänsä äänestyskoppeja puhdistusaineella. Tiloja oli pyritty monessa paikassa järjestämään siten että jonottaminen ja liikkuminen onnistui väljästi.

Varsinaisia tarkastushavaintoja

Opasteet

Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että monissa paikoissa opasteet ennakköäänestyspaikoille olivat aiempia tarkastushavaintoja parempia. Raision Myllyn kauppakeskuksessa opasteet olivat vaatimattomat, mikä johtui vaalitoimitsijoiden mukaan siitä, että kauppakeskus ei ollut antanut lupaa ilmoitusten kiinnittämiseen eikä kauppakeskuksen ulkopuolella ollut lainkaan opasteita. Myöskään ei ollut etukäteen tiedotettu, missä osassa suurta kauppakeskusta ennakköäänestäminen tapahtuu.

Turun Varissuon kirjaston äänestyspaikalla vaalitoimitsijat olivat joutuneet lisäämään opasteisiin tarkempia ohjeita äänestyspaikan sijainnista. Tämä oli tärkeää, koska äänestyspaikka ei tosiasiansa sijainnut Varissuon kirjastossa ja kirjasto oli parhaillaan remontissa. Äänestyspaikan nimi ei siten ollut kuvaava eikä opastanut äänestäjiä suoraan oikeaan paikkaan. Kirjaston ulko-ovessa, joka oli lukittu, oli opaste äänestyspaikan sijainnista alakerrassa. Kirjaston ulko-ovelta joutui siirtymään äänestyspaikalle joko jyrkkiä betoniportaita tai alaspäinviettävää hiekkatietä.

Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan opastus ennakköäänestyspaikalle tulee järjestää selkeästi esimerkiksi kadunvarsitauluin ja viitoituksin. Ohjeen mukaan myös sisälle ennakköäänestyspaikkaan on järjestettävä tarpeellinen opastus. Paremmalla ja näkyvämmällä tiedottamisella olisi mahdollista lisätä epävarmojen äänestäjien vaali- ja osallistumisoikeuden käyttämistä.

Äänestystilan esteettömyys

Turun Varissuon kirjaston ja Kaarinan Piikkiön Pontelan ennakoö-äänestyspaikoissa oli puutteita äänestystilan esteettömyydessä. Varissuon kirjastolla invapysäköintipaikalta johti esteetön reitti äänestyspaikan ovelle, mutta äänestyspaikan ulko-oven edessä oli noin 8,5 cm korkea kynnyks. Koska kynnyks oli vielä liukas, ovesta ei päässyt omatoimisesti sisään pyörätuolilla. Vahtimestarin mukaan he auttavat tarvittaessa apuvälineiden käyttäjiä ulko-oven kanssa. Muilta osin äänestyspaikka oli esteetön. Varissuon kirjaston äänestyspaikka oli myös huonosti saavutettavissa niille apuvälineitä käyttäville, jotka menivät ensin Varissuon varsinaisen kirjaston ovelle. Kirjaston luota äänestyspaikalle johti suhteellisen jyrkät betoniportaat sekä hiekkapäällysteinen alamäkeen johtava kevyen liikenteen väylä. Kirjaston ollessa edellisten vaalien aikaan auki, äänestäjien oli mahdollista käyttää myös kirjastossa olevaa hissiä siirtyäkseen alakertaan, mutta tällä kerralla se ei ollut käytettävissä kirjaston remontin vuoksi.

Kaarinan Piikkiön Pontelan rakennus sijaitsi mäen päällä, jonne johti hiekkatie ja myös piha-alue oli hiekkapäällysteinen. Tarkastajien havainnon mukaan apuvälineitä käyttävän on vaikea saapua rakennuksen luokse ilman autoa. Pihassa ei ollut merkittyä invapysäköintipaikkaa, mutta parkkitilaa oli runsaasti. Kulkua pysäköintipaikalta sisälle oli helpotettu mm. luiskalla, mutta reittiä ei voida pitää täysin esteettömänä. Rakennuksen ulko-ovi oli raskas apuvälineitä käyttävälle ja kynnykset olivat korkeat (1. kynnyks noin 4 cm, 2. kynnyks noin 3 cm). Pontelan osalta olisi ollut hyvä ilmoittaa etukäteen, että äänestyspaikka ei ole täysin esteetön.

Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 1) mukaan liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää oman alueensa äänestyspaikassa tai ennakoöäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota. Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja sellaisella luiskalla, että rollaattoria tai pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Valaistus

Turun Varissuon kirjaston äänestyspaikassa esteettömässä äänestyskopissa valaistus vaikutti heikolta eikä se ollut käytetyn valaistusmittarin mukaan riittävä. Äänestyskopissa ei ollut lisävalaistusta. Tästä havainnosta kerrottiin vaalitoimitsijoille ja he lupasivat järjestää lisävalon.

Kaarinan Piikkiön Pontelassa tarkastajien havaintojen mukaan äänestystilan valaistus ei ollut riittävä ja havainnosta keskusteltiin vaalitoimitsijoiden kanssa.

Myös Paimion kaupungintalolla tarkastajien havaintojen mukaan äänestystilan valaistus ei ollut riittävä ja asiasta keskusteltiin vaalitoimitsijoiden kanssa.

Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan ennakkoäänestyspaikalla on oltava riittävän hyvä valaistus. Ohjeen liitteenä (liite 9) olevan äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslistan mukaan kirjoitustasolla valaistus tulisi olla 500-700 luxia.

Äänestyskopin esteettömyys ja vaalisalaisuuden turvaaminen

Kaikissa äänestyspaikoissa oli erikseen esteetön äänestyskoppi. Paimion kaupungintalon äänestyspaikan esteetön äänestyskoppi oli kuitenkin liian kapea (74 cm) esimerkiksi leveää sähköpyörätuolia käyttävälle henkilölle. Toiset äänestyskopit olivat varsin leveitä (127 cm), mutta kirjoitustaso oli korkealla (102 cm) esimerkiksi pyörätuolia käyttävälle. Oikeusministeriön vaaliohjeen (numero 4) liitteessä vähimmäisleveyssuositus on 80 cm.

Kaarinan Piikkiön Pontelassa äänestyskopit oli sijoitettu huoneeseen siten, että esteetön äänestyskoppi oli hyvin lähellä huoneen oviaukkoa ja toisen äänestyskopin takaa oli mahdollinen kulkureitti kolmannen äänestyskopin luokse. Koppien sijoittelun näin saattoi heikentää luottamusta vaalisalaisuuden säilymiseen.

Paimion kaupungintalolla äänestyspaikkana oli kirjaston edessä sijaitseva aulatila. Äänestyspaikka oli pienehkö ja jonkin verran rauhaaton kun samasta tilasta kuljettiin kirjastoon. Myöskään jonotukselle ei tilassa ollut paljoa tilaa. Äänestyskopit oli sijoitettu huoneeseen ahtaasti siten että vaalisalaisuuden säilyminen saattoi heikentyä. Vaalitoimitsijoiden mukaan he olivat saaneet palautetta äänestyskoppien sijoittelusta samana aamuna. Saadun palautteen mukaan ruuhkaisuudessa äänestystilanteessa vuoroaan odottavien äänestäjien jono oli mennyt liian lähelle äänestyskoppeja. Vaalitoimitsijoiden mukaan asiaan kiinnitetään jatkossa paremmin huomiota.

Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestäjän on voitava täyttää äänestyslippunsa rauhassa ja muiden katseilta suojassa. Tässä tarkoituksessa ennakkoäänestyspaikassa on oltava yksi tai useampi äänestyskoppi. Äänestyskopit on sijoitettava niin, että turvataan äänestäjien vaalisalaisuuden säilyminen. Äänestyskopissa on oltava hyvä valaistus. Äänestyskopit on asetettava niin etäälle toisistaan, että kulku kuhunkin koppiin voi tapahtua vaalisalaisuus säilyttäen ja häiritsemättä muissa kopeissa olevia äänestäjiä. Äänestyskoppeja ei pidä sijoitella siten, että niihin joudutaan kulkemaan muiden koppien takaa.

Äänestysajan päättyminen

Kaikissa äänestyspaikoissa vaalitoimitsijat kertoivat, että kaikki äänestäjät, jotka olivat saapuneet ennakoäänestyspaikkaan ennakoäänestykselle määrättyä aikana, mutta ei ole ehtinyt äänestää tuona aikana, on oikeus äänestää sanotun ajan päätyttyäkin. Vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan vaalitoimitusta ei saa keskeyttää tai lopettaa ennen kuin jokainen, joka äänestämistä varten on saapunut ennakoäänestyspaikkaan ennen sen sulkemista, on saanut tilaisuuden käyttää äänioikeuttaan. Jos ennakoäänestyspaikkaan on jonoa paikan sulkemisaikaan, vaalitoimitsijoiden tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä ohjaamaan jono paikan sisälle ja sen jälkeen sulkea sisäänkäynti.

Eryteisesti Raision Myllyn ja Kaarina-talon osalta tarkastajien huomio kiinnittyi siihen, että kaikkia äänestämään saapuneita henkilöitä ei välttämättä huomata äänestysajan päättyessä, jos he eivät seiso jonossa suoraan äänestyspaikan ovella. Raision Myllyssä hieman syrjemmällä sijaitseva tuoliryhmä sekä kauppakeskuksen muut liiketilat saattavat houkutella äänestämään saapuneita odottamaan vuoroaan hieman etäämmällä. Vastaavasti Kaarina-talossa odotustilassa sijaitsevat kirjaston palvelut saattavat houkutella äänestämään saapuneita odottamaan vuoroaan myös muualla kuin seisomalla jonossa juuri äänestyspaikan edessä. Molemmissa paikoissa vaalitoimitsijoiden on syytä kiinnittää tähän erityistä huomiota ennen äänestysajan päättymistä ja pyytää äänestäjiä tarvittaessa jonoon.

Kaarinan Piikkiön Pontelassa ja Paimion kaupungintalolla vaalitoimitsijat mainitsivat, että rakennuksessa on sähkölukko, joka sulkeutuu äänestysajan päättyessä. Äänestäjillä oli hyvin tilaa odottaa vuoroaan rakennuksen sisällä.

Vaalibussi

Salon kaupunki oli jo etukäteen ilmoittanut, että vaalibussi ei ole esteetön. Vaalibussi on hyvä tapa tarjota ennakoäänestysmahdollisuus erityisesti harvaan asutuilla alueilla lähemmäksi koteja sekä asiointipaikkoja. Tällä voidaan lisätä epävarmojen äänestäjien vaali- ja osallistumisoikeuden käyttämistä ja parantaa kansalaisten alueellista yhdenvertaisuutta.

Vaalibussiin johti jyrkät portaat, joiden vieressä oli tukeva kaide, josta oli mahdollista saada tukea. Vaalibussiin ei ollut mahdollista päästä pyörätuolilla ja myös muita apuvälineitä käyttävien tai huonosti liikkuvien on vaikea nousta sisälle. Vaalitoimitsijoiden mukaan äänestäjiä autetaan tarpeen mukaan sisälle vaalibussiin. Ketään äänestäjää ei ollut tarkoitus käännättää pois, vaan tarvittaessa oli käytettävissä kirjoitusalausta, jota olisi ollut mahdollista käyttää apuna ulkona äänestä-

essä. Tätä järjestelyä ei ollut kuitenkaan jouduttu käyttämään.

Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 4) mukaan vaalisalaisuuden turvaamiseksi äänestäjän on voitava täyttää äänestyslippunsa rauhassa ja muiden katseilta suojassa. Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa tarkastuskertomuksessaan (5.4.2017) todennut, että syliin laitettava irrallinen kirjoitusalue ei turvaa vaalisalaisuutta. Oikeusministeriön vaaliohjeen (vaaliohje 1) mukaan liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää ennakkoäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota. Vaalibussia voidaan tämän vuoksi pitää ongelmallisena ennakkoäänestyspaikkana, koska liikuntaesteisten vaalisalaisuus voi vaarantua, kun ulkona oli käytettävissä pelkkä kirjoitusalue. Jatkossa tulisi miettiä, miten äänestyspaikasta olisi mahdollista tehdä esteettömämpi taikka äänestäminen voitaisiin suorittaa poikkeustilanteissa myös bussin ulkopuolella siten, että vaalisalaisuus säilyy. Tämä olisi tärkeää senkin vuoksi, että liikkuva asukkaita lähelle tuotava äänestyspaikka voi olla tärkeä henkilöille, joiden on muutenkin vaikea lähteä kotoaan.

Hyväksi voidaan kuitenkin pitää sitä, että ennakkoon oli ilmoitettu, että äänestyspaikka ei ollut esteetön ja myös sitä, että vaalitoimitsijoilla oli tavoitteena mahdollistaa jokaisen äänestäminen. Äänestyspaikan tuominen lähemmäksi ihmisten koteja ja jokapäiväisiä asiointipaikkoja vaalibussilla lisää vaali- ja osallistumisoikeuden toteutumista. Salon kaupungin alueella oli kaikkiaan yhdeksän kiinteää ennakkoäänestyspaikkaa. Vaabussi pysähtyi Salon alueella kymmenessä eri paikassa ennalta ilmoitetun aikataulun mukaisesti joten kaikkiaan yleinen ennakkoäänestysmahdollisuus oli 19 eri paikassa.

4 TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin apulaisoikeusasiamies Maija Saksinille. Hän päätti saattaa tarkastuksen kohteina olleiden kaupunkien sekä niiden keskusvaalilautakuntien tietoon edellä todetut havainnot. Tässä tarkoituksessa apulaisoikeusasiamies lähettää niille jäljennöksen tästä tarkastuspöytäkirjasta.

Tämä pöytäkirja lähetetään tiedoksi myös oikeusministeriölle.

Apulaisoikeusasiamies päätti kiinnittää Turun ja Kaarinan kaupunkien huomiota siihen, mitä edellä on sanottu äänestyspaikkojen esteettömyydestä, Kaarinan ja Paimion kaupungin huomiota siihen, mitä edellä on sanottu äänestyskoppien sijoittamisesta siten, että vaalisalaisuus voidaan turvata sekä Paimion kaupungin huomiota siihen mitä on todettu esteettömästä äänestyskopista.

Apulaisoikeusasiamies piti myönteisenä, että Salon kaupunki oli vaalibussilla järjestänyt ennakkoäänestysmahdollisuuden kaupungin laa-

jalla alueella kymmeneen eri paikkaan yhdeksän kiinteän äänestyspaikan lisäksi. Apulaisoikeusasiamies päätti kiinnittää Salon kaupungin huomiota siihen, mitä liikuntaesteisten henkilöiden vaalisalaisuuden toteutumisesta vaalibussissa edellä on yleisesti todettu.

Apulaisoikeusasiamies päätti selvittää omana aloitteenaan Turun ja Kaarinan kaupungin vaalijärjestelyissä havaitut puutteet vammaisten henkilöiden vaalisalaisuuden turvaamisessa. Apulaisoikeusasiamies päätti selvittää yleisemmin omana aloitteenaan myös vaalibussin käyttöä ennakköäänestyksessä Salon kaupungissa. Turun, Kaarinan ja Salon kaupungeille lähetetään erilliset asioita koskevat selvityspyynnöt.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Päivi Lahtinen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.

LIITE 1. OIKEUSOHJEITA

Suomen perustuslain 14 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Saman pykälän 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

YK:n vammaissopimuksen 29 artiklan mukaan sopimuspuolet takaavat vammaisille henkilöille poliittiset oikeudet ja mahdollisuuden nauttia niistä yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä sitoutuvat: a) varmistamaan, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta, myös siten, että heillä on oikeus ja mahdollisuus äänestää ja tulla valituiksi, muun muassa:

- i) varmistamalla, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä;
- ii) suojelemalla vammaisten henkilöiden oikeutta äänestää salaisella lippuäänestyksellä vaaleissa ja kansanäänestyksissä ilman uhkailua, asettua ehdolle vaaleissa, hoitaa tehtävänsä tehokkaasti ja suorittaa kaikkia julkisia tehtäviä kaikilla hallinnon tasoilla sekä helpottamalla tarvittaessa apuvälineteknologian ja uuden teknologian käyttöä;
- iii) takaamalla vammaisten äänestäjien vapaan tahdonilmaisun ja sallimalla tätä varten tarvittaessa heidän pyynnöstään heidän valitsemansa henkilön avustaa heitä äänestyksessä.

Vaalilain 4 §:n mukaan vaalit toimitetaan järjestämällä ennakkoäänestys ja vaalipäivän äänestys. Ennakkoäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä kotimaassa vastaa kunta.

Vaalilain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ennakkoäänestyspaikoja ovat ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi.

Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena.

Vaalilain 48 a §:ssä säädetään ennakkoäänestystilasta. Pykälän 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä kotimaan yleiseksi ennakkoäänestyspaikoiksi määrätyissä paikoissa on ennakkoäänestystä varten asianmukainen ennakkoäänestystila ja tarvittava kalusto. Pykälän 2 momentin mukaan ennakkoäänestystilassa tulee olla riittävästi tilaa myös niitä äänestäjiä varten, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen äänestämään.

Vaalilain 56 §:ssä säädetään järjestyksestä ennakkoäänestyspaikassa. Pykälän 2 momentin mukaan äänestys ennakkoäänestyspaikassa on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Vaalilain 58 §:ssä säädetään äänestämisestä ennakkoäänestyksessä. Pykälän 1 momentin mukaan äänestäjällä on oikeus äänestää eduskuntavaaleissa sen vaalipiirin ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi. Pykälän 2 momentin mukaan äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy. Pykälän 3 momentin mukaan äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämisessä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 3/2013 vp) hallituksen esitykseen laiksi vaalilain muuttamisesta seuraavaa.

”Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vaalipäivän äänestyksessä äänestysmerkintä voidaan tehdä muuallakin kuin äänestyskopissa silloin, jos merkinnän tekemisestä äänestyskopissa aiheutuisi äänestäjälle kohtuutonta haittaa. Esityksen perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa äänestyspaikka ei ole esteetön esimerkiksi vammaisille tai hyvin heikkokuntoisille äänestäjille. Vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa ehdotetun menettelyn poikkeuksellisuutta. Vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteetömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aiheutta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle.”

Vaalilain muuttamisesta annettu laki 496/2013 tuli voimaan 1.7.2013.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n vaalitarkkailijoiden Suomessa vuoden 2011 huhtikuussa pidetyistä eduskuntavaaleista laatiman raportin kohdassa V.” Lainsäädäntö” alakohdassa B ”Äänioikeus” todetaan muun ohella seuraavaa.

”Jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta, on äänioikeutettu eduskuntavaaleissa. Äänioikeutta ei rajoiteta asuinpaikan, vakaumuksen, vankilassaolon, mielenterveyshäiriön tai minkään muun ehdon perusteella.

Lainsäädännössä edellytetään, että jokaisella äänestyspaikalla on oltava nimetty vaaliavustaja, joka auttaa henkilöitä, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on vammaan vuoksi heikentynyt. Lisäksi valtio voi kattaa vammaisten äänestäjien kuljetuskustannukset äänestyspaikoille ja niiltä pois. Kaikkiin äänestyspaikkoihin ei kuitenkaan päässyt pyörätuolilla eikä kaikilla äänestyspaikoilla ollut erityisiä äänestyskoppeja. Alaviitteen mukaan oikeusministeriö antoi ohjeet, joissa edellytetään, että äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön. Edelleen raportin mukaan, vaikka ehdokasluettelot ovat nyt saatavilla pistekirjoituksella, äänestysliput tai muut sokeiden riippumattoman äänestyksen mahdollistavat menetelmät eivät ole saatavilla. Sokeiden ihmisten äänestäminen on nykyisellään vaarantunut, koska he ovat edelleen riippuvaisia siitä, että avustaja merkitsee heidän äänensä. Vielä ei siis ole pystytty noudattamaan täydellisesti eri kansainvälisiä ja Suomen oikeudellisia asiakirjoja, joissa edellytetään, että kaikille kansalaisille on taattava oikeus vaalisalaisuuteen, ja joissa kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella.”

ETYJ:n vuoden 2015 eduskuntavaalien tarvearviokomission raportissa todettiin ”III Havainnot” alakohdassa ”D Vaalien hallinto” muun ohella, että monet komission haasteltavat totesivat, että entistä tehokkaammin tulisi pyrkiä parantamaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia käyttää äänioikeuttaan. Tämä koskee erityisesti äänestyspaikkojen saavutettavuutta pyörätuolia käyttäville henkilöille. Kaikki komission haastatellut tahot kuitenkin painottivat suurta luottamustaan vaaliviranomaisiin ja niiden kykyyn hoitaa vaalit ammattimaisesti. Kohdassa IV Johtopäätökset ja suositukset komissio ei esittänyt parlamenttivaaleja koskevia suosituksia. Komissio ilmoitti olevansa valmiina ryhtymään seurantatoimenpiteisiin ja se kannusti vaaliviranomaisia kiinnittämään huomiota haastatteluissa esiin tulleisiin ongelmiin, muun ohella vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksiin.

Oikeusministeriö on vaalilain 10 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisille kutakin vaaleja varten vaaliohjeet. Eduskuntavaalien 2023 vaaliohjeissa ”numero 1 Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät ja numero 4 Ennakkoäänestys kotimaan yleisissä ennakkoäänestyspaikoissa” on yksityiskohtaiset ohjeet keskusvaalilautakunnille huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä (esimerkiksi vaaliohjeen numero 1 kohdat 4.3.2 vaalitarvikkeet ja materiaalit ja 4.5.2 äänestyspaikan esteettömyydestä huolehtiminen sekä vaaliohjeen numero 4, kohdat 4.3 järjestelyt ennakkoäänestyspaikassa, 4.5 äänestäjän avustaminen ja liite 14. tarkistuslista äänestyspaikan esteettömyydestä). Ohjeissa todetaan muun ohella seuraavaa:

Äänestyskoppien, joissa äänestysmerkintä tehdään, hankkimisesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa kunta. Äänestyskoppien tulee olla sellaiset, että vaalisalaisuuden säilyminen turvataan. Äänestyspaikalla tulisi olla myös pyörillä varustettuja apuvälineitä, kuten rollaattoria tai pyörätuolia käyttäville soveltuva äänestyskoppi tai, jos esteetöntä äänestyskoppia ei ole saatavilla, pöytä, joka on varustettu sellaisin suojuksin, että äänestäjä voi tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen. (Eduskunnan oikeusasiamies on muun muassa tarkastuskertomuksessaan (5.4.2017) todennut, että syliin laitettava irrallinen kirjoitusala ei turvaa vaalisalaisuutta.)

Äänestyskoppeihin olisi myös hyvä sijoittaa suurennuslasi tai vastaava heikonäköisiä äänestäjiä varten. Ennakoäänestyspaikalla on oltava riittävän hyvä valaistus.

Äänestyskoppien toimittamisesta ennakoäänestyspaikkaan vastaa keskusvaalilautakunta. Tarpeellisista liikuntaesteisten apuvälineistä huolehtivat yhteistyössä kunnan keskusvaalilautakunnan kanssa ennakoäänestyspaikoissa vaalitoimitsija tai vaalitoimikunta ja vaalipäivän äänestyspaikoissa vaalilautakunta.

Keskusvaalilautakunnan tulee huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä. Liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää oman alueensa äänestyspaikassa tai ennakoäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Mahdollisuuksien mukaan olisi esimerkiksi vammaisten käyttämille kulkuvälineille pyrittävä varaamaan pysäköintitilaa äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä ja järjestämään heidän avustamisensa äänestyspaikan ulko- ja sisäpuolella.

Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Äänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luiskalla, että rollaattoria tai sähkökäyttöistä pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Äänestyspaikalla kulkureittien sivuun tulisi mahdollisuuksien mukaan sijoittaa istuimia levähtämistä varten. Jos pyörällisillä apuvälineillä liikkuville järjestetään kiertotie, tulee se varustaa tarvittaessa opasteilla.

Opastus ennakoäänestyspaikalle tulee järjestää selkeästi esimerkiksi kadunvarsitauluin ja viitoituksin. Myös sisälle äänestystilaan on järjestettävä tarpeelliset opasteet.

Mikäli ennakoäänestyspaikka ei kaikesta huolimatta olisi esteetön, tästä on aiheellista ilmoittaa äänestäjille etukäteen.

Äänestäjän pyynnöstä vaalitoimitsijan on avustettava häntä äänestämisessä. Avustaja voi avustaa äänestäjää muun muassa merkinnän tekemisessä äänestyslippuun ja täyttämällä äänestäjän puolesta lähetekirjelomakkeen.

Henkilöt, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saavat käyttää apuna myös itse valitsemaansa avustajaa, ei kuitenkaan sellaista henkilöä, joka on ehdokkaana asianomaisissa vaaleissa tai joka on ehdokkaan puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi. Avustajan käyttäminen koskee sokeiden ja muiden vammaisten henkilöiden lisäksi myös henkilöitä, joille esimerkiksi äkillinen sairaus on aiheuttanut kyvyttömyyden tehdä äänestysmerkintä.

Vaalitoimitsijan on selvitettävä äänestäjän itsensä valitseman avustajan nimi ja merkittävä se äänestäjistä pidettävän luettelon kohtaan "Huomautuksia". Merkintä tehdään siis siinäkin tapauksessa, että ennakoäänestyspaikassa kaikki ennakoäänestykset merkitään äänioikeusrekisteriin eikä luetteloa muutoin pidetä. Luettelossa olevia tietoja on käsiteltävä siten, etteivät ne ole ulkopuolisten nähtävissä (esimerkiksi seuraavalle avustettavalle äänestäjälle ja/tai hänen avustajalleen).

LIITE 2. TIIVISTELMÄT AIKAISEMISTA OIKEUSASIAMIEHEN TARKASTUKSISTA

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 14.4.2015 eduskuntavaalien 2015 ennakoäänestyspaikoissa Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Tarkastuksen perusteella oikeusasiamies havaitsi, että jokaisen kaupungin äänestyspaikoissa näytti olleen niin esteettömyyden kuin vaalisalaisuuden toteuttamisessa ongelmia (tarkastuspöytäkirja 16.4.2015 Dnro 1802/3/15). Oikeusasiamies otti omana aloitteenaan tutkittavakseen, oliko äänestyspaikkojen vaalijärjestelyt toteutettu asianmukaisesti. Helsingin ja Espoon kaupungit ilmoittivat selvityksissään oikeusasiamiehelle, että ne tulevat korjaamaan tarkastuksissa todetut puutteet vuoden 2017 kuntavaaleihin mennessä. Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunta ilmoitti, että se oli hankkinut äänestyskoppeja, joilla turvataan myös pyörätuolia käyttävien henkilöiden vaalisalaisuuden säilyminen.

Oikeusasiamies totesi päätöksissään 11.12.2015 (dnrot 1899, 1901 ja 1902/2/2015), että äänestäjän syliin asetettava irrallinen kirjoitusalus ei turvaa vaalisalaisuuden säilymistä. Jos äänestäjä tarvitsee kirjoitusalusalan kannattamiseen vaalivirkailijan apua, näkösuojan mataluuden vuoksi virkailijalla on suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Oikeusasiamiehen mukaan tällainen irrallinen syliin asetettava kirjoitusalus ei siten täytä vaalisalaisuuteen kuuluvaa keskeistä vaatimusta siitä, että äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 30.3.2017 kuntavaalien 2017 ennakoäänestyspaikoissa Espoossa, Kirkkonummella, Vantaalla, Nurmijärvellä, Tuusulassa, Keravalla ja Helsingissä. Tarkastuksilla havaittiin, että Espoon, Vantaan ja Helsingin ennakoäänestyspaikoissa oli nyt niin sanotut esteettömät äänestyskopit. Myös ensi kertaa tarkastetun Keravan kaupungin ennakoäänestystilassa oli niin sanottu esteetön äänestyskoppi. Sen sijaan Kirkkonummen, Nurmijärven ja Tuusulan ennakoäänestyspaikoissa havaittiin puutteita vaalisalaisuuden toteutumisessa (tarkastuspöytäkirja 5.4.2017 EOAK/2164/2017).

Oikeusasiamies päätti kiinnittää tarkastusten kohteina olleiden kaupunkien ja kuntien sekä niiden keskusvaalilautakuntien huomiota tarkastuksessa todettuihin yleisiin havaintoihin opasteiden näkyvyydestä, esteettömyyden puutteista sekä äänestystilojen pienuudesta. Oikeusasiamies piti myönteisenä sitä, että Espoon, Vantaan ja Helsingin kaupungit olivat ilmoitustensa mukaisesti poistaneet edellisessä vuonna 2015 suoritetussa tarkastuksessa havaitut puutteet vaalisalaisuuden toteutumisessa. Lisäksi hän pani tyydytyksellä merkille, että myös Keravan kaupungissa oli esteetön äänestyskoppi.

Oikeusasiamies oli päätöksissään 17.11.2017 (EOAK/2439/2017, EOAK/2440/2017 ja EOAK/2441/2017) tyytyväinen siihen, että kunnista saatujen selvitysten mukaan tehtyjen tarkastushavaintojen johdosta oli jo vaalipäivän äänestystä varten järjestetty pyörätuolimitoitettuja äänestyskoppeja ja muutoinkin äänestysalueilla oli varauduttu erityisjärjestelyjä tarvitseviin äänestäjiin. Lisäksi keskusvaalilautakunnat ilmoittivat, että äänestyspaikoista päätettäessä ja järjestelyissä äänestyspaikoilla pyritään ottamaan huomioon esteettömyyden ja vaalisalaisuuden turvaaminen.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 22.1.2018 presidentinvaalin 2018 ennakoäänestyspaikoissa Sipoossa, Järvenpäässä, Mäntsälässä, Hyvinkäällä, Vihdissä, Lohjalla ja Kauniaisissa (tarkastuspöytäkirja 25.1.2018 EOAK/166/2018).

Aikaisemmilla tarkastuksilla todettuja ongelmia esteettömyyden ja vaalisalaisuuden toteuttamisessa havaittiin myös presidentinvaalin ennakoäänestyspaikoilla. Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että edelleen ennakoäänestyspaikoilla äänestyksestä ilmoittaminen ja opastaminen oli vaatimatonta. Sipoon ennakoäänestyspaikalla ei ollut tehty äänestäjien avustamisesta merkintöjä äänestäjistä pidettävään luetteloon. Oikeusasiamies piti myönteisenä, että Sipoon, Järvenpään, Mäntsälän, Hyvinkään ja Kauniaisten ennakoäänestyspaikoissa oli esteettömät äänestyskopit. Oikeusasiamies antoi päätökset EOAK/557/2018, EOAK/558/2018 ja EOAK/559/2018 omina aloitteina tutkituissa asioissa.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 8.4.2019 eduskuntavaalien 2019 ennakoäänestyspaikoissa Porvoossa, Pornaisissa, Askolassa, Pukkilassa, Myrskylässä, Lapinjärvellä ja Loviisassa (tarkastuspöytäkirja 11.4.2019 EOAK/1670/2019). Kolmen kunnan ennakoäänestyspaikoissa oli puutteita äänestystilan esteettömyydessä. Neljän kunnan ennakoäänestyspaikoissa ei ollut esteettömiä äänestyskoppeja. Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että edelleen ennakoäänestyspaikoilla äänestyksestä ilmoittaminen ja opastaminen oli vaatimatonta. Oikeusasiamiehen havainnot ja toimenpiteet ilmenevät edellä mainitusta pöytäkirjasta. Oikeusasiamies antoi päätökset EOAK/2347/2019, EOAK/2348/2019 ja EOAK/2349/2019 ja EOAK/2350/2019 omina aloitteina tutkituissa asioissa.

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset 26.5.2019 europarlamenttivaalien 2019 varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikoissa Vantaalla, Riihimäellä, Lopella, Tammelassa, Forssassa, Jokioisilla, Somerolla ja Salossa (tarkastuspöytäkirja 4.6.2019 EOAK/2657/2019). Yhtä lukuun ottamatta kaikilla muilla äänestyspaikoilla oli puutteita äänestystilan tai sinne johtavan reitin esteettömyydessä. Kahden kunnan äänestyspaikat olivat täysin esteellisiä portaikkojen vuoksi. Kyseisillä äänestyspaikoilla ei ollut myöskään opasteita tai ohjeita liikuntaesteisten

henkilöiden pääsemiseksi sisätiloihin. Oikeusasiamiehen havainnot ja toimenpiteet ilmenevät edellä mainitusta pöytäkirjasta. Oikeusasiamies antoi päätökset EOAK/3332/2019, EOAK/3333/2019 ja EOAK/3334/2019 ja EOAK/3335/2019 omina aloitteina tutkituissa asioissa.

Tarkastuspöytäkirjat ja omien aloitteiden johdosta annetut ratkaisut on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla: www.oikeusasiamies.fi.